

sonra iki defa tekrar edilen bu salâ üçüncü defasında, "Allâhümme salli alâ seyyidînâ Muhammedini'llezi câe bi'l-hakkî'l-mübîn ve erseltehû rahmeten li'l-âlemîn" şeklinde değişik bir güfte ile sona erer.

BİBLİYOGRAFYA :

Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1935, II, 5-6; a.mlf., *Türk Musikisi Klasiklerinden Temcîl-Na't-Salât-Durak*, İstanbul 1945, s. 14; M. Ekrem Karadeniz, *Türk Müsikisinin Nazariye ve Esasları*, Ankara, ts. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları), s. 165, 709; Halil Can, "Dini Türk Musikisi Lûgatı", *MM*, sy. 218 (1966), s. 56; Bekir Sıdkı Sezgin, "Salât-ı Ümmiye", *San'at ve Kültürde Kök*, sy. 20-22, İstanbul 1982, s. 19 (maddenin yazımında Bekir Sıdkı Sezgin'den alınan şifahî bilgilerden de yararlanılmıştır).

NURİ ÖZCAN

SALÂT-ı VUSTÂ

(الصلاة الوسطى)

En hayırlı namaz
veya orta namaz anlamında
Kur'an'da geçen bir tabir.

Sözlükte "namaz" mânasındaki salât ile vustâ (orta) kelimelerinden oluşan salât-ı vustâ terkihi "orta namaz" anlamına gelmekle birlikte Bakara sûresinde (2/143) Muhammed ümmeti övülürken aynı kökten gelen vasat kelimesinin "aşırı uçlara sapmayıp itidali koruyan, dolayısıyla en hayırlı olan" şeklindeki anlamına bakarak (Taberî, II, 10-12) bunun "en hayırlı namaz" mânasına geldiğini de söylemek mümkündür. Bu tabir Kur'an'da bir âyette geçmekte olup (el-Bakara 2/238), "Namazlara ve orta namaza devam edin" ifadesinde namazlarla (salavat) beş vakit namazın tamamı kastedildiği halde salât-ı vustâ ayrıca zikredilmiştir. Âlimlerin çoğu salât-ı vustânın ikinci namazı olabileceğini söylemekle birlikte vustâ kelimesinin "orta" ve "en hayırlı" anlamlarına bağlı olarak değişik yorumlar da yapılmıştır. Bu konuda ashaptan gelen farklı rivayetler, salât-ı vustânın ne anlama geldiği hususunda onların da görüş birliğine varamadığını göstermektedir.

Salât-ı vustânın ikinci namazı olduğu şeklindeki yorum Hz. Ali, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas ve Hz. Âişe gibi sahâbilerle bazı tâbiîn âlimleri ve müfessirlerden nakledilmiştir (a.g.e., II, 750-755). Bu anlayış, Hendek Gazvesi'nin kritik bir gününde ikinci namazını kılmayan Hz. Peygamber'in müşriklere beddua da bulunurken, "Bizi salât-ı vustâdan alıkoydular" ifadesini kullanmış olmasına dayanmaktadır (Buhârî, "Cihâd", 98, "Megâ-

zî", 39; Müslim, "Mesâcid", 202; ayrıca bk. a.g.e., II, 755-760). Bunun yanında ikinci namazının faziletine dair bazı hadislerle Hafsa'nın mushafında söz konusu âyetteki "ve's-salâti'l-vustâ"dan sonra "ve salâti'l-asri" ibaresinin yer aldığı rivayeti de göz önünde bulundurulmaktadır (a.g.e., II, 762-764). Taberî, salât-ı vustâyı ikinci namazı olarak açıklayan görüşün doğruya en yakın olduğunu söyler (a.g.e., II, 767-769). İkincinin orta namaz kabul edilişi kendisinden önce sabah ve öğlenin gündüze, daha sonra akşam ve yatsının geceye ait namazlar oluşu düşüncesine dayanır. Öte yandan salât-ı vustâ bazı rivayetlere dayanılarak öğle, akşam ve sabah namazları şeklinde yorumlanmış (a.g.e., II, 760-767), hatta bazıları bunun yatsı namazı olduğunu ileri sürmüştür (Elmalılı, I, 811). Bunun dışında yıl içinde Kadir gecesinin kesin biçimde bilinmeyişi ve her gecenin kadir olabileceği düşünülerek ihya edilmesinin gerekli sayılması gibi bütün namazların salât-ı vustâ konumunda olduğunu söyleyenler de vardır (Taberî, II, 767; Elmalılı, I, 811-812). Mâtürîdî de âyetin "ve's-salâti'l-vustâ" kısmının atıf değil "Namaz dinin orta derecesinde bulunur" anlamına gelen müstakil bir cümle olarak değerlendirilebileceğini, dolayısıyla salât-ı vustâ ile bütün namazların kastedilmesi olabileceğini belirtir. Mâtürîdî bu anlayışını imanının yetmiş küsur derecesinin bulunduğunu, en üst dereceyi kelime-i tevhîdin, en alt dereceyi yolu eziyet veren şeylerden temizlemenin oluşturduğunu belirten hadise dayandırır (Buhârî, "İmân", 3; Müslim, "İmân", 57-58; *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, I, 120).

Önceki kavimlerle ilgili şu rivayet de, âyette özel vurgu ile anılan orta namazın ikinci namazı olabileceği yorumunu destekler niteliktedir: Resûlullah, ikinci namazını kıldıktan sonra bu namazın önceki kavimlere de farz kılındığını, fakat onların bunu ihmal ettiğini ve ikinci namazının iki kat sevabı olduğunu söylemiştir (Taberî, II, 767). Bâbil Talmudu'nda da, "Kişi ikinci namazına her zaman özen göstermelidir" şeklinde bir ifade yer almaktadır (Berakoth, 6^b).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Cami'u'l-beyân* (nşr. Sıdkı Cemil el-Atâr), Beyrut 1415/1995, II, 10-12, 750-769; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2005, I, 120-124; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (nşr. M. Ahmed el-Emed - Abdüsselâm es-Selâmî), Beyrut 1420/1999, II, 747-749; Elmalılı, *Hak Dini*, I, 810-814; Aryeh Botwinick, "The Qur'an as a Negative Theological Text: The Evidence of Sura II", *Telos*, sy. 138, New York 2007, s. 69-95.

MEHMET PAÇACI

SALÂTÜ'İ-HAVF

(صلاة الخوف)

Korku ve tehlike hallerinde
farz namazların
tek imama uyarak
nöbetleşe kılınması anlamında
fıkıh terimi.

Sözlükte "korku namazı" anlamına gelen salâtü'l-havf tabiri fıkıhta düşman, eşya, hayvan saldırısı yahut yangın, sel tehlikesi gibi tehditler karşısında farz namazların tek imama uyarak nöbetleşe kılınmasını ifade eder. Deprem, yıldırım, kasırga gibi doğa olayları ya da düşman istilâsı, salgın hastalık gibi felâketler karşısında Allah'a sığınmak amacıyla kılınması fakihlerin çoğunluğunca mendup sayılan salâtü'l-feza' ise bir nâfile namaz çeşididir.

İslâm'ın beş şartından biri olan namazın belirlenmiş vakitleri içinde eda edilmesi özel bir öneme sahip olduğundan (en-Nisâ 4/103) bu ibadetin vakti geçirilmeden yerine getirilmesi için bazı durumlarda özel kolaylıklar tanınmıştır. Ayrıca savaş, tabii âfetler gibi fevkalâde durumlarda bile namazın cemaatle kılınmasının önemine vurgu anlamı taşıyan tek imama uyarak nöbetleşe namaz kılma biçimine Kur'an ve Sünnet'te yer verilmiştir. "Eğer -bir şeyden- korkarsanız namazı yaya olarak veya binek üzerinde kılabilirsiniz. Güvenliğe kavuştuğunuz zaman Allah'ı daha önce bilmediğinizi size öğrettiği gibi anın" meâlindeki âyet (el-Bakara 2/239) başta olmak üzere ilgili delillerden hareketle fakihler düşmandan kaçmak zorunda kalan müslümanın farz namazları rükû, secde ve kıbleye dönme gibi şartları yerine getirmeksizin ayakta veya binek üzerinde oturarak tek başına kılabilceği hususunda fikir birliği etmişlerdir; Hanefîler dışındaki üç mezhebe ve Hanefîler'den Muhammed b. Hasan'a göre bu şekildeki namaz cemaatle de kılınabilir. Hayvan, hırsız, eşya saldırısından endişe eden veya yangın, sel gibi bir tehlikeden kaçan kimse bakımından da kıyas yoluyla aynı sonuca ulaşılmıştır. Ayrıca fakihlerin çoğunluğunca, fiilen düşmanla çatışma içinde olma veya düşman baskısının ağırlaşması gibi durumlarda namaz vacibesinin ima yoluyla yerine getirilebileceği belirtilmiştir. Ca'ferîler'e göre ima ile de kılınmazsa her rek'at için Allah'ı yüceltme anlamı içeren bir dua okunur. Hanefîler'e göre ise savaş devam ettiği için vakit içerisinde namaz kılmaya fırsat bulamayan kişinin namazını tehir et-